

PODOBY ZÁVÄZKOVÉHO PRÁVA V SOCIALISTICKEJ SPOLOČNOSTI V DIELE KAROLA PLANKA

Občiansky zákonník z roku 1964 nepochybne najvýraznejšie zasiahol do oblasti záväzkov, ktoré vo svojej tradičnej „osobitnej časti“ v podstate zanikli. Nový kódex predstavil novú a svojskú koncepciu záväzkového práva. V tretej časti jednak zakotvil záväzkovoprávne vzťahy vznikajúce pri osobnom užívaní bytov, iných obytných miestností, miestností neslúžiacich na bývanie a pozemkov. Štvrtá časť upravovala vzťahy vznikajúce pri poskytovaní služieb zo strany socialistických organizácií občanom. Keďže v rámci centrálne plánovaného hospodárstva neexistovalo súkromné podnikanie, všetky služby občanom poskytovali štátom vlastnené „socialistické organizácie“. Napokon piata časť obsahovala záväzky z iných právnych úkonov, ktoré mali vznikáť výlučne medzi občanmi, avšak len príležitostne. Ťažisko právnej úpravy spočívalo na pojme „služby“, pričom Občiansky zákonník sa odchýlil od tradičného označovania záväzkov podľa príslušnej zmluvy, na základe ktorej záväzok vzniká. Preferoval označenie záväzku podľa predmetu plnenia (preto zaviedol názvy ako predaj v obchode, ubytovacie služby, prepravné služby, peňažné služby). Za týmto – pre súčasníka ťažko uchopiteľným materiálom – sa však predsa len skrýva aj určitá nezmenená podstata konkrétneho právneho vzťahu. Práve tú sme sa snažili výberom našich úryvkov abstrahovať.

Uvedenej problematike sa profesor Plank začal venovať v priebehu druhej polovice 60. rokov a zamestnávala ho vyše ďalších dvadsať rokov (do roku 1990). V archíve právnickej fakulty sa zachovala zmienka, ktorá poukazuje na sformovanie vedeckých zámerov profesora Planka už v období prvej polovice šesťdesiatych rokov, keď sa stal vedúcim katedry občianskeho a rodinného práva:

„V celoštátnom výskume chce katedra preniknúť predovšetkým do oblasti služieb a poistného práva. O službách chystá katedra vedeckú konferenciu, ktorá sa uskutoční v marci tohto roku, za spolupráce SAV a komisie SNR. Poistné vzťahy sa neskúmajú na žiadnom inom pracovisku v republike.“⁵⁰²

Služby v občianskoprávnej úprave boli ďalšou vedeckou monografiou profesora Planka. Akademik Viktor Knapp o tejto monografii v recenzii uviedol:

⁵⁰² Archív Univerzity Komenského v Bratislave (Staré Grunty), fond: Právnická fakulta kartón 11, sign. AII/2. názov: 1963-1966. Zpráva o rozbere činnosti katedry občianskeho a rodinného práva.

„*Velmi rozměrné dílo (456 s.) bratislavského profesora K. Planka pojednává, jak už naznačuje název sám, nejen o službách podle občanského zákoníku, nýbrž o občanskoprávní úpravě služeb vůbec. Tím se obzor práce značně rozšiřuje a řešení problematiky služeb sa stává obtížnějším... Teoretickým východiskem práce je vymezení právního pojmu služby. Autor tu postupuje tak, že právní pojem služby odvozuje od ekonomického pojmu služby... Tímto postupem dochází autor k závěru, že pojem služeb, jak jej chápe část čtvrtá občanského zákoníku, neodpovídá plně ekonomickému pojmu služeb a konstatuje, že občanský zákoník vytvořil vlastní, svérázný právní pojem služeb... V Plankově práci o službách se projevují všechny vlastnosti jeho dřívějších děl, tzn. zejména neobyčejná pečlivost a podrobnost výkladu, jakož i autorova zevrubná znalost normativního materiálu (a to nejen zákonů, ale i podzákoných právních předpisů) i jeho bezpečné ovládní literatury.*“⁵⁰³

V našom výbere sme siahli predovšetkým po kapitole *Neplatnosť zmluvy, odstúpenie od zmluvy a zrušenie zmluvy o poskytnutí služby*, ktorá v určitých momentoch poskytuje interpretáciu ustanovení Občianskeho zákonníka o právnych úkonoch (§ 34 až 51).

Medzi služby napokon patrila aj oblasť poisťovníctva, ktorej profesor Plank venoval ďalšiu zo svojich vedeckých monografií. Rozsiahlu kapitolu o poistení môžeme nájsť už v jeho spomínanej knihe o službách v občianskom práve.⁵⁰⁴ V období osemdesiatych rokov 20. storočia sa však profesor Plank začal venovať výlučne výskumu poisťných vzťahov a skôr publikovaný materiál neustále prepracovával a dopĺňal o nové časti. Popri veľkom množstve vedeckých článkov z oblasti poisťného práva svoju dlhoročnú prácu zhrnul v doktrínálnej monografii *Poistenie občanov: právne problémy*.⁵⁰⁵ Analyzovaná téma bola sama o sebe originálna. Je zároveň dôkazom o vysokej špecializácii autora, ktorý na 575 stranách dokázal spracovať teoretické i praktické aspekty poistenia, neraz nielen z právneho, ale aj ekonomického hľadiska.⁵⁰⁶ Možno sa stotožniť s konštatovaním v predhovore, že „*v československej právnickej literatúre doteraz nevy-*

⁵⁰³ KNAPP, V., PLANK, K. Služby v občanskoprávnej úprave. In *Právnik: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1986, roč. 125, č. 2, s. 132.

⁵⁰⁴ PLANK, K. *Služby v občanskoprávnej úprave*. Bratislava : Obzor, 1984, s. 402 – 441.

⁵⁰⁵ PLANK, K. *Poistenie občanov: právne problémy*. Bratislava : Obzor, 1989, 575 s.

⁵⁰⁶ Impulz na spracovanie problematiky mu dali „*odborné články uverejňované najmä na stránkach časopisu Poistný obzor, ktorých autormi sú zväčša pracovníci poisťovní, jednak iné, neuverejnené materiály týkajúce sa poistenia občanov, ktoré som získal v Slovenskej štátnej poisťovni.*“ Pozri PLANK, K. *Poistenie občanov: právne problémy*. Bratislava : Obzor, 1989, s. 7.

šlo komplexné dielo, ktoré by obsiahlo celú právnu problematiku poistenia občanov. V ostatných socialistických štátoch by sme takýchto diel našli tiež poskromne.“⁵⁰⁷

Hoci celé dielo poskytuje množstvo teoretických i praktických implikácií inštitútu poistenia v našom právnom poriadku, ako zvlášť inšpiratívna sa javí hlavne časť o vzťahu medzi poistením a zodpovednosťou za škody, ktorú najviac ocenili aj posudzovatelia jeho práce v rámci konania o udelení veľkého vedeckého doktorátu. V tejto kapitole môžeme zároveň vyzdvihnúť úsilie profesora Planka o charakteristiku pojmu „poistnej udalosti“, pričom ďalej skúmal, či pod ňou možno chápať skôr objektívne náhodné udalosti (živelné katastrofy) a subjektívne náhodné skutočnosti (škoda spôsobená treťou osobou) alebo poistnú udalosť predstavuje skôr samotný následok týchto udalostí a skutočností, teda môžeme pod týmto výrazom chápať vzniknutú ujmu, škodu. Dospel k záveru, že na vznik poistnej udalosti je potrebná kumulácia oboch týchto prvkov, hoci právo na plnenie prirodzene nastáva až samotným vznikom škody. Predmetné stanovisko zasadzuje do praxe, keď skúma existenciu práva na plnenie z poisťovne v prípade, ak poistenie vzniklo až po vyskytnutí sa náhodnej udalosti, ale pred vznikom škody, resp. v tomto prechodnom momente zaniklo.⁵⁰⁸

Podobne jeho úvahy možno demonštrovať na existencii termínu „poistka“, ktorý bol frekventovaný len v právnej praxi. Mala by predstavovať potvrdenie o uzavretí poistnej zmluvy. Profesor Plank sa však dovoľával toho, že v československom práve ide len o jej rovnopis. Tento fenomén je pozostatkom prvorepublikovej právnej úpravy, keď poistka mohla slúžiť ako cenný papier. Vzhľadom na písomnú formu poistnej zmluvy vo vtedajšom československom práve však nemá takéto potvrdenie žiadny význam.⁵⁰⁹

V súčasnosti upravuje problematiku poistných zmlúv § 788 a nasl. Občiankeho zákonníka z roku 1964 v platnom znení, pričom zákon rozoznáva poistenie osôb, poistenie majetku, poistenie zodpovednosti za škody, od roku 2002 aj poistenie právnej ochrany (poistenie nákladov vynaložených na právnu ochranu). Organizačnej stránke vykonávania činnosti poisťovní a zaistovní, vrátane dohľadu nad poisťovníctvom, sa venuje zákon č. 39/2015 Z. z. o poisťovníctve

⁵⁰⁷ Tamže.

⁵⁰⁸ Tamže, s. 69 – 72: „Ak je však medzi objektívnou udalosťou alebo subjektívnou skutočnosťou spôsobujúcou škodu na majetku alebo škodu na zdraví, a následkom, ktorý nastal, určitý časový rozdiel (a ten môže byť pomerne veľký), vzniká dilemma, čo vlastne treba z hľadiska poistenia považovať za rozhodujúcu udalosť, či príčinu, ktorá viedla k určitému následku, alebo až objavenie sa samého následku.“

⁵⁰⁹ Tamže, s. 103 – 105.

a o zmene a doplnení niektorých zákonov v zmysle neskorších predpisov.⁵¹⁰ K danej problematike je ešte potrebné dodať, že systém zákonného poistenia zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou motorových vozidiel v súčasnosti vystriedalo povinné zmluvné poistenie zodpovednosti za škodu podľa zákona č. 381/2001 Z. z. o povinnom zmluvnom poistení zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla v znení neskorších predpisov.⁵¹¹

⁵¹⁰ Nahradil pred tým platný zákon č. 8/2008 Z. z. o poisťovníctve.

⁵¹¹ Osobitne možno spomenúť aj vyhlášku Ministerstva financií SR č. 413/2011 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon o povinnom zmluvnom poistení zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla.

VYBRANÁ BIBLIOGRAFIA (1984 – 2021)

1. PLANK, K. Novela Občianskeho zákonníka a služby. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*. 1984, roč. 66, č. 3, s. 194 – 203.
2. HŘEBEJK, J. Občanskoprávní odpovědnost organizací poskytujících služby obyvatelstvu v SSSR. In *Socialistická zákonost: časopis pro právní praxi*. 1984, roč. 32, č. 10, s. 627 – 630.
3. KIRSTOVÁ, K. Služby poskytované socialistickými organizáciami občanom. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*. 1985, roč. 68, č. 1, s. 59 – 64.
4. FIALA, J. K právním vztahům vznikajícím při poskytování služeb občany. In *Socialistická zákonost: časopis pro právní praxi*. 1987, roč. 35, č. 4, s. 202 – 207.
5. FIALA, J. K některým otázkám určení ceny služeb. In *Socialistická zákonost: časopis pro právní praxi*. 1987, roč. 35, č. 8, s. 444 – 448.
6. KINDLOVÁ, D. Některé otázky uzavírání smluv o poskytování služeb (zejména opravy a úpravy věci). In *Socialistická zákonost: časopis pro právní praxi*. 1987, roč. 35, č. 8, s. 457 – 463.
7. KIRSTOVÁ, K. Ekonomická a právní podstata služieb. In *Právnik: teoretický časopis pro otázky štátu a práva*. 1987, roč. 126, č. 6, s. 449 – 461.
8. K LAPÁČ, J. Zodpovednosť za škodu spôsobenú pri poskytovaní služieb. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*. 1988, roč. 71, č. 9, s. 796 – 811.
9. FEKETE, I. Kategória poistného záujmu s osobitným zreteľom na poistenie zodpovednosti za škodu. In *Pojistné rozpravy sv. 1: Čs. pojistně-teoretický bulletin*. Praha : Česká státní pojišťovna, 1990, s. 110 – 131.
10. SCHELLE, K. Úprava pojišťovací smlouvy v Rakouském všeobecném občanském zákoníku z roku 1811. In *Časopis pro právní vědu a praxi*. 1994, roč. 2, č. 4, s. 206 – 211.
11. FEKETE, I. Dvojité poistenie a systém poistného plnenia. In *Pojistný obzor*. 1994, roč. 71, č. 9, s. 1 – 5.
12. HONSELL, H. a kol. *Berliner Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz: Kommentar zum deutschen und österreichischen VVG*. Berlin, Heidelberg : Springer – Verlag, 1999. ISBN 978-3-642-63555-7.

13. FIALA, J. Druhy soukromého pojištění (ve světle zákona o pojistné smlouvě). In *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2004, roč. 12, č. 4, s. 325 – 327.
14. ŠKOPOVÁ, V., MUSILOVÁ, R., KRUPIČKOVÁ, H. *Zákon o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojistných událostí*. Praha : C. H. Beck, 2006, 291 s. ISBN 80-7179-476-7.
15. JAKUBOVIČ, D. *Závâzkové právo v intenciách českej a slovenskej komercionalistiky: komparatívna právna štúdiá z obchdoného závâzkového práva*. Bratislava : EPOS (Miroslav Mročko), 2006, 463 s. ISBN 80-8057-685-8.
16. DOBIÁŠ, P. Principles of European Insurance Contract Law in Comparison with Czech Law on Insurence Contracts. In *Czech Yearbook of International Law*. Huntington : Juris, 2010, s. 111 – 125. ISBN 978-1-57823-272-7.
17. PETRULÁK, M., ŠULÍKOVÁ, M. *Poistné zmluvy*. Bratislava : C. H. Beck, 2012, 392 s. ISBN 978-80-7400-356-1.
18. VOJTEK, P., JANDOVÁ, L. *Zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla: komentář*. Praha : C. H. Beck, 2012, 366 s. ISBN 978-80-7179-461-5.
19. FEKETE, I. Náhrada nemajetkovej ujmy a povinné zmluvné poistenie vo svetle rozsudku Súdneho dvora EÚ vo veci Haasová. In *20. slovenské dni práva*. Bratislava : Slovenská advokátska komora, 2014, s. 5 – 14.
20. DEUTSCH, E., IVERSEN, T. *Versicherungsvertragsrecht*. 7. Auflage. Karlsruhe : Verlag Versicherungswirtschaft, 2015, 355 s. ISBN 978-3-89952-454-3.
21. KOBAYASHI, N. a kol. *Insurance Law in Japan*. Third Edition. Alphen aan den Rijn : Wolters Kluwer, 2016, 274 s. ISBN 978-90-411-8565-8.
22. GÜRTLER, M. *Poistenie právnej ochrany: ochrana právnych záujmov a jej postavenie na poistnom trhu*. Bratislava : C. H. Beck, 2018, 120 s. ISBN 978-80-89603-66-4.

5. DEDIČSKÉ PRÁVO

PLANK, Karol. *Dedičské právo*. Bratislava: Právnický ústav Ministerstva spravodlivosti, 1954, s. 27 – 29.

Všeobecné predpoklady dedenia

Dedičský titul

K dedeniu nestačí, že niekto zomrel a zostal po ňom majetok, ale okrem toho je potrebné, aby tu bola **nejaká osoba, v prospech ktorej svedčí dedičský titul**. Dedičský titul tvorí právny predpoklad a základ subjektívneho dedičského práva dediča. Občiansky zákonník pozná iba dva dedičské tituly. Sú nimi zákon a závet (§ 512 OZ). Dedičské právo dediča sa môže teda zakladať buď na zákone alebo na závete (testamente), a podľa toho rozoznávame aj dva spôsoby dedenia: dedenie zo zákona a dedenie zo závetu (testamentárne dedenie).

V prípade dedenia zo zákona prechádza poručiteľov majetok na osoby určené priamo zákonom. Zákon tieto osoby vyberá z okruhu najbližších príbuzných poručiteľa (deti, pozostalý manžel, rodičia, súrodenci a starí rodičia), ako aj z okruhu tých osôb, ktoré vzhľadom na svoje postavenie v rodine poručiteľa boli s ním vo veľmi úzkom osobnom a citovom vzťahu (napr. družka, chovanec a pod.). Tým, že zákon umožňuje prechod poručiteľovho majetku na tie osoby, ktoré tvorili s poručiteľom spravidla spoločnú rodinu, prispieva dedičské právo k upevneniu rodinných a manželských vzťahov a k posilneniu rodinnej súdržnosti. Preto má dedenie zo zákona ďaleko väčší význam ako druhý spôsob dedenia, dedenie zo závetu. Mnohotvárnosť života prináša totiž najrozličnejšie situácie, na ktoré nemožno brať náležitý zreteľ vo všeobecnej zákonnej úprave dedenia. Preto sa ponecháva aj dedenie zo závetu, čím sa poručiteľovi priznáva možnosť robiť posledný poriadok o svojom majetku na prípad smrti. Inštitúcia dedenia zo zákona je výrazom záujmu spoločnosti na tom, aby aj v odbore dedičského práva jednotlivec rešpektoval vôľu celku.

Naproti tomu možno závet označiť ako prostriedok prípustného osobného zásahu do dedičského práva na vyvolanie dôsledkov, ktoré by inak podľa zákona nenastali.⁵¹² Závetom, v ktorom poručiteľ prejavuje svoju poslednú vôľu

⁵¹² Dz ad § 512 OZ.

disponovať so svojím majetkom aj pre prípad smrti, môže poručiť povolať za dedičov aj také osoby, ktoré by ináč podľa zákonného dedenia nededili, alebo môže iným spôsobom upraviť podiel dedičov, ktorí by dedili aj zo zákona. Pravda, poručiť nesmie pritom svojou individuálnou vôľou poručiť základné zásady dedenia zo zákona, ktorých zachovanie je výrazom vôle celku.⁵¹³ Poručiť nesmie v svojom závete opomenúť dedičov, na dedení ktorých má spoločnosť osobitný záujem. Ide tu najmä o dedičov, ktorí boli s poručiťelom v najužšom príbuzenskom vzťahu a ktorí boli spravidla aj svojou výživou na poručiťela odkázaní (tzv. neopomenuteľní dedičia). Vzhľadom na to, že poručiťel je takto pri dispozícii so svojím majetkom pre prípad smrti v značnej miere obmedzený, má aj celé dedenie zo závetu v našom občianskom práve iba sekundárne postavenie.

Iné dedičské tituly občiansky zákonník nepozná. Dediť možno buď zo zákona alebo zo závetu. Tieto dva spôsoby dedenia môžu sa však vyskytnúť aj vedľa seba, čomu nasvedčuje § 512 OZ, ktorý ustanovuje, že sa dedí zo zákona, zo závetu alebo z oboch týchto dôvodov. Je to najmä vtedy, keď poručiťel síce urobil závet, ale v tomto závete nedisponoval s celým svojím majetkom. V takomto prípade nastupujú v rozsahu ustanovenom v závete dedičia zo závetu a k zvyšujúcej časti dedičia zo zákona. Pravda, ešte v mnohých iných prípadoch môže dôjsť k súčasnému dedeniu podľa zákona a podľa závetu. Aj pri tomto súčasnom uplatnení sa dvoch dedičských titulov prejavuje sa prednostné postavenie zákonného dedenia pred testamentárnym dedením. Ak totiž niektorý zo závetných dedičov z nejakého dôvodu nenadobudne svoje dedičstvo, neprirastie takto uvoľnený podiel ostatným dedičom zo závetu, ale platí tu § 513 OZ, podľa ktorého, ak dedič nenadobudne dedičstvo zo závetu, sú miesto neho povolaní zákonní dedičia.

V tom prípade, keď dedičstvo nenadobudne ani dedič zo závetu, ani dedič zo zákona, prípadne dedičstvo ako odúmrté štátu (§ 513 OZ). Pri nadobudnutí dedičstva štátom má štát obdobné postavenie ako dedič. Jeho právo na nadobudnutie dedičstva sa zakladá tiež na zákone.

⁵¹³ Dz ad § 512 OZ.

PLANK, Karol. *Dedičské právo*. Bratislava: Právnický ústav Ministerstva spravodlivosti, 1954, s. 40 – 48.

Nadobudnutie dedičstva

Dedičstvo sa nadobúda smrťou poručiťela (§ 509 OZ). Týmto ustanovením sa v oblasti celého nášho štátu odstraňuje bývalá ustanovizeň tzv. ležiacej pozostalosti (*hereditas iacens*), známa bývalému občianskemu právu platnému v českých krajinách. Podľa tohto bývalého práva nenadobúdalo sa dedičstvo už poručiťelovou smrťou, ale až súdnym odovzdaním dedičstva na základe výslovného prijatia dedičstva dedičom. Poručiťelovou smrťou dochádzalo iba k tzv. delácii dedičstva (k nápadu dedičstva), ktorou sa dedičstvo určitým osobám – tzv. delátom – ponúkalo.⁵¹⁴ Tieto osoby sa stali dedičmi až prijatím dedičstva (*aditio hereditatis*, podľa toho nazývame tento spôsob nadobudnutia dedičstva tzv. adičným princípom)⁵¹⁵ a vlastníctvo k dedičstvu nadobúdali až súdnym rozhodnutím o odovzdaní dedičstva.⁵¹⁶ V období medzi poručiťelovou smrťou a súdnym odovzdaním dedičstva dedičovi, nemal poručiťelov majetok vlastníka, chýbal tu subjekt jeho práv a povinností. Majetok už nepatril poručiťelovi, ale ešte nepatril ani dedičovi. Poručiťelov majetok v tomto medziobdobí tvoril tzv. ležiacu pozostalosť. Ležiaca pozostalosť mohla byť samostatným subjektom práv a záväzkov, mohlo jej napr. vzniknúť vlastníctvo prírastkom, pohľadávky z konania bez príkazu, jej práva sa mohli vydržať, premlčať atď. Osobitná právna subjektivita bola konštruovaná ako fikcia, a to aj samotným zákonom, ktorý ustanovoval, že pred prijatím dedičstva hľadí sa na dedičstvo tak, ako keby dosiaľ bolo v držbe zomretého. Len čo však dedič prijme dedičstvo, predstavuje vzhľadom na dedičstvo poručiťela.⁵¹⁷ Pokiaľ ide o právnu subjektivitu, išlo tu teda o určitú personifikáciu majetku, ktorá je z hľadiska právneho vedomia pracujúcich neudržateľnou. Táto umelá inštitúcia nebola ani v buržoáznej právnej náuke celkom vyjasnená a bola vždy cudzia nazeraniu ľudu, ktorý vidí prechod zanechaného majetku na dediča už v okamihu poručiťelovej smrti.⁵¹⁸ Z toho dôvodu opustil aj náš nový občiansky zákonník komplikovaný a nášmu právnenému nazeraniu hodne vzdialený adičný princíp nadobúdania dedičstva.

⁵¹⁴ § 536 VZO (bývalý rakúsky občiansky zákonník z roku 1811).

⁵¹⁵ § 799 VZO.

⁵¹⁶ § 797 VZO.

⁵¹⁷ § 547 VZO.

⁵¹⁸ Viď Dz ad § 509 OZ.